

Grad Turjak se že na prvi pogled kaže kot tvorba, ki je skozi zgodovino rasla in se dograjevala. FOTOGRAFIJE ARHIV BIROJA PROJEKT

Grad, ki ga je Prešeren vklesal v verze

Turjak Po celoviti prenovi bodo obiskovalce pričakali hotel, obnovljeno notranje dvorišče, bastija in park

Celovita prenova gradu Turjak, enega najznamenitejših in najpomembnejših gradov na Slovenskem, se končuje, uradno odprtje je napovedano za 27. avgust. Osveženo podoba in tudi nova namembnost so dobili doslej neobnovljeni deli – palacij (severni trakt), bastija in notranje dvorišče ter lovski dom, ruševine konjušnice in park. V grad bosta odsej vabila tudi hotel s 14 sobami in razstava o graščakih Turjaških oziroma Auerspergih, eni najpomembnejših plemiških družin na Slovenskem.

SAŠA BOJC

Tik pred odprtjem po gradu in okoliškem parku še nameščajo usmerjevalne table, končuje se tudi postavitve razstave o družini Auersperg v severnem palaciju in širše zgodovinske razstave o gradu v južnem traktu, ki ju pripravljajo v Mestnem muzeju in galerijah Ljubljana, pod pristojnost katerega grad spada. S prenovo so v biroju Projekt sledili programski zasnovi Ateljeja Ostan Pavlin iz leta 2021, ki je bila usklajena z Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije, na novo so izdelali idejno zasnovo in organizirali tlorise ter s podporo spomeniške službe k prenovi pristopili drugače, kot je bila izvedena pred dvajsetimi leti v južnem in zahodnem traktu. Ne več z rekonstrukcijo določene zgodovinske faze, ampak s konserviranjem in prezentacijo več faz. Pri tem so poskušali pustiti vidne čim več originalne substance, torej jo

Grad Turjak je v državni lasti, upravlja ga ministrstvo za kulturo. Odprtje so z maja že predstavili na junij in zdaj na avgust. Zgolj tri tedne pred odprtjem pa »še vedno intenzivno preučujejo različne možnosti upravljanja gradu in se pogovarjajo z zainteresiranimi deležniki«.

čim manj prekrivati in ji čim manj dodajati. Zdaj se že na prvi pogled kaže kot tvorba, ki je skozi zgodovino rasla in se dograjevala, očem se razkrivajo gradnja in posegi iz srednjega veka, romanike, renesanse ..., vidijo se tudi fragmenti originalnega ometa in poslikav.

Kjer so lahko kaj utrdili in konservirali, so to storili, na vseh korakih pa so rešitve prilagajali stanju, ogromno so bili na gradbišču in se odločali na kraju samem, v ospredju pa je bilo vodilo, da je to spomenik državnega pomena, razlaga arhitektka Teja Savelli iz biroja Projekt.

Rdeči železov oksid – znak lokacije

Kot rdeča nit posegov se obiskovalcu kažejo rdečkasti toni in

• Prenova gradu Turjak

Naročnik: ministrstvo za kulturo

Časovnica: 2024–2026

Izvajalec del: Lesnina MG

Oprema

Avtorji arhitekture: Teja Savelli, Tine Kljun, Tinkara Kodelja (Projekt Nova Gorica)

Sodelavci: Simon Vrabec, Andi Koder, Miha Rijavec (Projekt Nova Gorica)

Gradbene konstrukcije: Sandi Stanič, Vilko Šuligoj, Matej Jan (Projekt Nova Gorica)

Krajinska arhitektura: Matej Kučina s sodelavci (Bruto)

Vrednost projekta: skoraj 13,119 milijona evrov (iz mehanizma za okrevanje in odpornost, integralnih sredstev kulturnega ministrstva ter podnebnega sklada)

elementi, zlasti iz kortena, posebnega jekla, ki zaradi dodatka bakra, kroma in fosforja z rjavenjem pridobi zaščitno patino. Ponavlja se v na novo dodanih elementih zlasti v zunanjih ureditvah, mostovžih, stopniščih in obodu vodnjaka, rdečkasto zemeljsko barvo pa zasledimo tudi na obnovljenih kamnitih delih grajske strukture. »Če bi videli grad, preden je imel fasado, bi opazili, da je bil velik del zgrajen iz rdečega peščenjaka. Rdeči ton oziroma rdeči železov oksid je zaščitni znak te lokacije, pojavlja se skoraj povsod. Ker smo želeli, da se barva peska vidi, smo izvedli le spodnjo plast grobega ometa, kakor da bi odrgali zgornjo plast kože, s čimer smo omogočili uvid v spodnje sloje ometa,« pojasnjuje sogovornica. Tako so lahko prezentirali določene elemente v ostenjih, ki so poravnani skoraj z linijo zidu, denimo okvirje nekdanjih oken, ki so zdaj pozidani, nekdanja vrata na balkone, ki jih ni več, ali pa kamnite elemente na fasadi, ki so bila namenjena za izhod ali prehod. Prav tako so pokazali vogale oziroma cezure, ki so iz druge gradbene faze. Skozi zgodovino so vse to prekrivali z debelim ometom, grobim in finim, da je stavba delovala bolj enotno.

Korten pa je po njenih besedah zanimiv iz več razlogov; jeklo je nekakšen novi les in se pogosto uporablja tam, kjer so nekoč postavili leseno konstrukcijo, tudi po barvi spominja na postaran les, poleg tega poudari barvo historičnih zidov in se lepo ujema z njimi. Temu, ki so ga uporabili na gradu Turjak, so dodali pospeševalce, da je hitreje rjavelo. Površine, s katerimi bodo obiskovalci v stiku, kot so denimo vsa vhodna vrata, pa so še povoskali.

Najzahtevnejši je bil palacij, v katerem bo hotel

Najzahtevnejši za prenovu je bil palacij, kjer bo deloval hotel, saj so bile zanj potrebne sodobne strojne in elektroinstalacije, prezračevanje, ogrevanje, pametni hotelski sistem, zagotoviti je bilo treba požarno varnost. Največ premisleka so vložili v to, kam in kako skriti vse napeljave, pravi Teja Savelli. Palacij je po njenih besedah tudi najbolj občutljiva struktura, ker je nastajal v poznejših fazah. V pri-

tličju je najstarejši, romanski del, ki sega v 11. stoletje, originalno kamnito zidavo so arhitekti pustili vidno, na ogled je zidovje, staro tisoč let. Med sprehodom po gradu, ki se je razvijal pet stoletij, pa bo mogoče videti tudi druge materiale. Leta 1943 je bil grad v požaru zelo poškodovan, zato skoraj ni ohranjenih originalnih lesenih delov, tudi streha oziroma ostrežje in medetažne konstrukcije so bili iz 70. let, zato so imeli arhitekti pri tem nekoliko bolj proste roke. Eden zelo redkih ohranjenih lesenih delov je ob hotelski knjižnici, kjer so uredili manjšo čitalnico. V njej so ohranili zidno omaro, ki je zgoznela in je črna od medvojnega požara. Sicer pa so poskušali ohranjati pristne materiale, ki so bili v gradu že prej. V notranjosti, denimo, les, saj kot pričajo historični deli in kažejo arhivske fotografije, so se prostori ponašali z lesenimi oblogami in parketom. Tudi pri izboru barv za novo opremo so črpali iz preteklosti.

V nasprotju s palacijem je bastija precej bolj robustna in mogočna stavba. V njej strojne inštalacije niso bile potrebne, prav tako ni bilo treba poskrbeti za tesnitev oken, ogrevanje in podobno. So pa morali izvesti zahtevno in orjaško jekleno konstrukcijo, ki je v celoti obešena na streho. A kot poudarjajo v biroju Projekt, je vse skupaj zelo učinkovito; ko vstopiš, te stavba očara s svojo impozantnostjo, deluje kot mogočna srednjeveška utrdba.

V bastiji vinska klet in dvorana

V palaciju oziroma severnem traktu bodo hotel, kavarna in razstava, to je del, kjer so Auerspergi živeli in ki je bil njihova rezidenca. Bastija je bila v času turških vpadov zgrajena kot obrambni stolp (na njej je tudi prepoznavni relief tura iz leta 1551), pozneje pa so jo uporabljali za gospodarske namene. Tako bo v njej tudi poslej vinska klet, v zgornji etaži, kjer je bila nekdanj shramba, pa večnamenski

V nasprotju s palacijem je bastija precej bolj robustna in mogočna. V njej so izdelali zahtevno jekleno konstrukcijo, ki je v celoti obešena na streho.

prostor za manjše prireditve. Na mestu nekdanje konjušnice, v depandansi, pozneje lovskem domu, ki je bilo rečeno novogradnja iz leta 1991, so uredili približno deset sob s skupno 40 posteljami, ki so namenjene za šolske skupine, šole v naravi in podobno.

Na kaj pa naj bodo posebej pozorni obiskovalci? »Zelo lepa sta romanski del palacija in tudi kazemate, kjer so ohranjeni čudoviti obokani stropi iz lehnjaka in je po novem hotelska zajtrkovalnica. V prvem nadstropju smo rekonstruirali grofovo pisarno s kopijo njegove mize in kopijami portretne galerije Auerspergov. Razstava o tej plemiški družini se nevsiljivo širi po hotelskih sobanah, ki so sicer urejene zelo asketsko. Vsa-

ka od štirinajstih hotelskih sob je posvečena enemu od parov iz družine Auersperg in pri vsaki bo mogoče izvedeti delček njihove zgodbe. Tisti, ki jih bo zanimala, se bodo vanjo lahko poglobili, preostali bodo lahko zgolj počitnikovali z vsem udobjem, ki ga prinaša sodoben hotel,« je povzela arhitektka. Omenila pa je tudi presenečenje, na katero so naleteli, ko so dvorišče začeli pripravljati za tlakovanje. Odkrili so zelo lepo ohranjeno filtrsko cisterno vodnjaka in ji potem prilagodili celotno višinsko ureditev dvorišča. Po prenovi je vanjo mogoče vstopiti in jo bo mogoče natančneje dokumentirati, kar bo dobrodošlo predvsem za nadaljnje strokovno preučevanje.

O TURJAŠKI LIPI ŽE VALVASOR

Turjaška lipa je bila od leta 1976 varovana kot naravna dediščina, od leta 1988 kot naravni spomenik, za naravno vrednoto državnega pomena pa so jo razglasili oktobra 2004. Kot so pojasnili na zavodu za varstvo narave (ZRSVN), je vse navedene statuse pridobila zaradi svojih izjemnih dimenzij (takrat je obseg debla znašal 790 cm) in pričevalnega pomena. Valvasor jo omenja v *Slavi vojvodine Kranjske*, Prešeren pa jo je v prvi kitici *Turjaške Rozamunde* prepesnil v hrast. Na zavodu beležijo le dogodke, ki so vplivali na razvoj oziroma propad drevesa. Zapis iz leta 1976 omenjajo, da je bila notranjost lipe že takrat votla, kar so sanirali

s tedaj uveljavljenimi arborističnimi metodami. Leta 1978 je krošnja močno poškodovani vihar, vendar si je drevo dovolj opomoglo, da je poglajlo nadomestni vrh. V naslednjih letih so bile izvedene številne arboristične sanacije, deblo pa je začelo razpadati. Zdaj ima manjši obseg (725 cm), votlina je zelo obsežna, deblo pa komaj še tvori sklenjen obod, a se je v zadnjih nekaj letih začelo dobro odzivati na pretekle ukrepe. Poganja nove veje, krošnja je vse bolj polna in aktivna. Pri prenovitvenih delih gradu je bil pripravljen projekt, ki ni ohranjal le te lipe, ampak tudi okoliške, enako stare.

V bazi naravnih vrednot je vpisanih 123 drevesnih naravnih vrednot drevesne vrste lipa (*Tilia platyphyllos*) ali lipovec (*Tilia cordata*) in so državnega pomena. Najbolj znana na Slovenskem je Najevska lipa (v resnici je lipovec), ki raste na domačiji Najevnik na Lutrskem Vrhju južno od Črne na Koroškem. Naravne vrednote državnega pomena so običajno tiste, ki imajo mednarodni ali velik narodni pomen, kar se ugotavlja na podlagi strokovnih meril vrednotenja in primerjave na ravni celotne države. Kot naravne vrednote državnega pomena se obravnavajo vse naravne vrednote na zavarovanem območju, ki ga je ustanovila država. Pri drevesnih naravnih vrednotah so praviloma državnega pomena najdebelejša oziroma najvišja drevesa, so še pojasnili na ZRSVN.

Med pripravami za tlakovanje so odkrili zelo lepo ohranjeno filtrsko cisterno vodnjaka in ji potem prilagodili celotno višinsko izvedbo dvorišča.

Notranjost hotela je zelo asketska. Poudarek so dali materialom, ki so bili na gradu uporabljeni že prej. Kot pričajo arhivske fotografije, so se prostori ponašali z lesenimi oblogami in parketom.

V zunanjih ureditvah pritegnejo pozornost elementi iz kortena – mostovi, stopnišča in obod vodnjaka.